

Bernard Van Causenbroeck, *Herman Vos. Van Vlaams-nationalisme naar socialisme*, Antwerpen-Baarn, Hadewijch, en Gent, AMSAB, 1997, ISBN 90 5240 421 6

Zoals verscheidene van zijn vrijzinnige oud-studievrienden uit het Antwerpse atheneum, sloot Herman Vos (1889-1952) zich tijdens de Eerste Wereldoorlog aan bij het activisme. De aanhang van het activisme was zo klein, dat onbekende jongeren als Vos werden opgenomen in de Raad van Vlaanderen, het activistisch "*parlement*".

Die Raad was begin 1917 opgericht door de bezetter, met als taak: voor het oog van de wereld Duitsland te verzoeken om na de oorlog zijn heerschappij over België te behouden, en om te beginnen een administratieve scheiding in te voeren tussen Vlaanderen en Wallonië. Toen de bezetter rond de jaarwende 1917-1918

bevel gaf om verkiezingen te organiseren die moesten aantonen dat de Raad een reële aanhang had, waarschuwde Vos dat, aangezien die aanhang er niet was, de patriottische bevolking de *“verkiezingen”* zou overrompelen. Bovendien verzetten hij en anderen zich tegen de uitroeping, op instigatie van de haviken onder de Duitsers, van de onafhankelijkheid van Vlaanderen. Ze noemden de Commissie van de Gevolmachtigden *“een instrument in de hand van de bezetter”*. Vos, Maarten Rüdelsheim en Antoon Jacob namen ontslag uit de Raad, nog vóór de ‘verkiezingen’. Die verliepen in Antwerpen en sommige andere steden inderdaad zoals Vos het voorzien had.

De leden van de Raad behoorden tot de weinige activisten die strafrechtelijk vervolgd werden, en zo kreeg Vos bekendheid. De gevangenschap leidde bij hem en bij een aantal andere gematigde activisten tot solidariteit met de anti-Belgische radicalen. Na zijn vrijlating in oktober 1920 werd hij onmiddellijk actief in de Antwerpse Frontpartij, voor wie hij vanaf januari 1921 het weekblad *De Ploeg* redigeerde.

Al in juni 1921 werd het blad financieel en daardoor ook *“op andere punten”* afhankelijk van anti-Belgische Groot-Nederlanders als A.J. van Vessem. De Groot-Nederlandse beweging was tijdens de oorlog door de Duitse legatie in Den Haag gecreëerd *“als nuttige werktuig”* tegen België. Over de gevolgen van die financiële afhankelijkheid schrijft Van Causenbroeck: *“Vos moet naast zijn artikelen bijdragen dulden van onder anderen Hugo Van den Broeck. Door het opnemen van artikelen van uitgewekenen wil Vos de toenadering tussen frontsoldaten en activisten bevorderen. De ex-Toorts-medewerkers leggen vooral de nadruk op amnestie en Groot-Nederland.”*

Vos begroette in november 1921 *“de scherpe vormen die de tegenstelling Vlaanderen-België gaat aannemen”* als *“een zegen voor de Vlaamse beweging”*. De partij moet heel de erfenis van het activisme, dus ook de strijd tegen België, overnemen. In zijn artikels over de buitenlandse politiek nam hij een anti-Belgisch standpunt in. Maar nadat hij in april 1925 tot volksvertegenwoordiger gekozen was, begon het emigrantenweekblad *Vlaanderen* een campagne tegen hem omdat hij niet anti-Belgisch (genoeg) was, en voorstander van het federalisme.

In diezelfde maand werd tussen België en Nederland een verdrag gesloten over de waterwegen, dat voor België in het algemeen en voor Antwerpen in het bijzonder heel gunstig was, maar dat nog moest worden goedgekeurd door de parlementen. Het verzet daartegen, dat uiteraard een beroep kon doen op de Rotterdamse havenbelangen, werd georganiseerd onder leiding van Van Vessem door de Groot-Nederlandse beweging.

Vos en de Antwerpse Frontpartij kwamen daardoor in een lastig parket. Het waren immers de Groot-Nederlanders, aan wie zij in juli 1926 geld moesten vragen voor hun partijfinanciering, die de Antwerpse belangen bestreden. De argumentatie die ze daarvoor aanvoerden, kwam rechtstreeks uit de Duitse oorlogspropaganda

van 1914-1918: België was een satelliet van Frankrijk, het Franse België bedreigde Nederland. Op 3 maart 1926 verklaarde Vos in de Kamer van Volksvertegenwoordigers dat de Belgische neutraliteit niet rechtsgeldig was opgeheven door de tractaten van Versailles en Locarno; die vermeende opheffing “biedt voor Nederland, dat voor ons is het Groot-Nederlandse stamland, dus ook voor de Vlamingen, een niet gering gevaar.” En na de aanvaarding van het verdrag door het Belgisch parlement schreef hij in het Antwerpse dagblad *De Schelde*: “Het gevaar is echter niet geweken van een staatkunde, die het Frans-Belgische blok tot nadeel van de Groot-Nederlandse belangen zou versterken.” Vos ging nog verder, door in de Belgische Kamer vragen te stellen in opdracht van de anti-Belgische en anti-Antwerpse Groot-Nederlanders, om munitie in te leveren tegen het verdrag. Zo droeg hij bij tot de verwerping daarvan door de Nederlandse Eerste Kamer in 1927. Achteraf voelde hij zich bedrogen in zijn hoop dat zijn vrienden voor een ander, voor Antwerpen gunstig verdrag zouden zorgen. Wel kochten de Groot-Nederlanders *De Schelde* op en stelden hem aan tot hoofdredacteur, zodat Vlaanderen zich voortaan rustig moest houden tegenover hem.

De politiek directeurs P. Geyl en F.C. Gerretson schreven aan de hoofdredacteur voor wat hij over de kanalenkwestie mocht en moest verdedigen, en trouwens ook welke anti-Belgische artikels hij moest schrijven. Daarmee bonden ze heel uitdrukkelijk ook de volksvertegenwoordiger en de fractieleider van de Frontpartij in het parlement aan zich! Diens verklaringen in de Kamer bezigde Gerretson dan weer “om te ageren tegen het kanaal Antwerpen-Luik”, zodat Vos bij Geyl protesteerde: “Hij gebruikt me”. Met dergelijke tot nu toe onbekende teksten versterkt het werk van Van Causenbroeck hetgeen we wisten uit de vroeger gepubliceerde briefwisseling van Geyl en van Gerretson.¹ Leo Picard had juist gezien dat *De Schelde* niet was gekocht om Vos te steunen, maar om Vos voor Rotterdam te kopen. En het waren niet alleen Vlaamse nationalistes die Vos uiteindelijk uit de partij en uit de krant gedreven hebben, maar ook de anti-Belgische eigenaars en hun vertegenwoordiger Geyl, die Vos veel te gematigd vonden.

Zonder de buitenkans van de Bormsverkiezing in december 1928, zou Vos misschien al in mei 1929 niet meer herkozen zijn geweest in Antwerpen, oordeelt Van Causenbroeck. Niet verwonderlijk voor de hoofdredacteur van een dagblad dat Rotterdamse en in het algemeen Hollandse belangen moest dienen. Gerretson en Geyl drongen Vos ook een federaal statuut voor België op, waar hij zelf blijkbaar niet voor voelde en dat inderdaad kant noch wal raakte. Geyl dreigde dat men hem zou laten vallen als hij niet gewilliger en anti-Belgischer werd, en Vos

1. L. WILS, Gerretson, Geyl en Vos. Spanningen tussen de Grootnederlandse Beweging en de Vlaams-nationalistische, in: *Wetenschappelijke Tijdingen*, jg. 41, 1982, nr. 2, pp. 95-120; meer uitgebreid in: L. WILS, *Vlaanderen, België, Groot-Nederland. Mythe en Geschiedenis*, Leuven, 1994.

liet even dikwijls horen dat hij in de socialistische partij met open armen zou worden ontvangen.

In 1932-1933 was het dan zover. Joris van Severen in West-Vlaanderen en Ward Hermans in de provincie Antwerpen hadden de Frontpartij verlaten en bestreden haar tot het uiterste. Die tweedracht kostte de partij bij de parlementsverkiezingen verscheidene zetels, waaronder die van Vos. Ondanks de inspanningen van Geyl om hem bij het autoritaire VNV te doen aansluiten, ging Vos over naar de socialisten. Daar werd hij in 1936 provinciaal senator en na de Tweede Wereldoorlog minister van Openbare Werken en daarna van Onderwijs. Met de Vlaamse beweging liet hij zich nog nauwelijks in.

Vos heeft geen archief aangelegd, en daarom is zijn politieke biografie zolang uitgebleven. Nu is ze voortgekomen uit een licentiaatsverhandeling aan de Rijksuniversiteit Gent, die van uitzonderlijke kwaliteit is voor het proefstuk van een zo jeugdig onderzoeker. Uitvoerige citaten uit ongepubliceerde briefwisseling geven het werk een bijkomende documentaire waarde. We hopen dat de auteur het hierbij niet zal laten. Hij zal dan mettertijd de zelfverzekerdheid krijgen om niet alleen nieuwe gegevens te publiceren naast de al bekende, maar om er zelf besluiten uit te trekken in plaats van te zuchten: *“Werpt deze biografie een nieuw licht op de hele discussie? Misschien.”*

LODE WILS
GRAAF DE GRUNNELAAN 14, B-3001 HEVERLEE